

ПРЯМІ І НЕПРЯМІ ПОДАТКИ: ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛКИ ДЛЯ ЕКОНОМІКИ

Болдовська К.П., канд. екон. наук, доцент

Борошко М.С., здобувач вищої освіти

Шляхов М.С., здобувач вищої освіти

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Податкова система є основою фінансової стабільності будь-якої держави, забезпечуючи надходження коштів для фінансування громадських послуг і регулювання економічної активності. Податки поділяються на дві основні категорії: прямі та непрямі. Прямі податки стягуються безпосередньо з доходів або майна фізичних та юридичних осіб, тоді як непрямі податки додаються до ціни товарів та послуг, оплачуючи їх споживачами під час покупки. Кожен тип податків має свої переваги та недоліки для економіки, які варто детально розглянути, щоб зрозуміти їхній вплив на економічний розвиток, соціальну справедливість та ефективність державного управління.

Прямі податки, такі як податок на доходи фізичних осіб і податок на прибуток підприємств, мають кілька важливих переваг. Однією з головних є їхня здатність забезпечувати прогресивність оподаткування. Це означає, що особи з вищими доходами сплачують більшу частину своїх доходів у вигляді податків, що сприяє перерозподілу багатства та зменшенню економічної нерівності. Прямі податки також дозволяють державі точніше контролювати надходження до бюджету, оскільки вони стягуються безпосередньо з джерел доходу. Це забезпечує стабільність і передбачуваність податкових надходжень, що є важливим для планування державних витрат.

Водночас прямі податки мають і свої недоліки. Один з них – це складність адміністрування та високі витрати на збір податків. Вимоги до податкової звітності, необхідність

проведення податкових перевірок та контроль за виконанням податкових зобов'язань можуть створювати значне навантаження на податкові органи та підприємства. Крім того, високі ставки прямих податків можуть стимулювати ухилення від сплати податків та створювати перешкоди для інвестицій і економічного зростання. Це особливо актуально для підприємств, які можуть шукати способи зменшити податкові зобов'язання через офшорні зони або використання складних фінансових схем.

Непрямі податки, до яких належать податок на додану вартість, акцизи та мита, мають інші переваги та недоліки. Однією з головних переваг непрямих податків є їхня здатність забезпечувати значні надходження до бюджету з мінімальними витратами на адміністрування. Оскільки непрямі податки включаються у вартість товарів і послуг, їх збір здійснюється автоматично при здійсненні торговельних операцій. Це знижує ризик ухилення від сплати податків і забезпечує стабільні бюджетні надходження.

Непрямі податки також мають стимулюючий ефект на економіку, оскільки вони можуть бути використані для регулювання споживання певних товарів і послуг. Наприклад, акцизи на алкоголь і тютюн можуть сприяти зменшенню їх споживання, що має позитивний вплив на громадське здоров'я. Крім того, непрямі податки є менш очевидними для споживачів, що робить їх політично менш чутливими порівняно з прямими податками.

Проте непрямі податки мають і свої недоліки, зокрема, вони можуть бути регресивними, тобто більшим тягарем лягати на менш забезпечені верстви населення. Оскільки непрямі податки стягуються з товарів і послуг, які споживаються всіма, їхня частка в доходах бідніших верств населення може бути значно вищою, ніж у заможніших. Це може призводити до збільшення економічної нерівності та соціальної напруженості.

Важливим аспектом у дискусії про прямі та непрямі податки є питання їхнього впливу на економічну ефективність. Прямі податки, особливо податок на прибуток підприємств, можуть впливати на інвестиційну активність і стимулювати компанії до ухилення від податків або перенесення діяльності в юрисдикції з нижчим податковим тягарем. З іншого боку, непрямі податки можуть впливати на рівень споживання, оскільки підвищення цін на товари та послуги може знижувати купівельну спроможність населення та стримувати економічне зростання.

Для досягнення оптимального балансу між прямими і непрямими податками держави часто використовують комбіновані підходи, які враховують специфіку національної економіки, соціальні пріоритети та політичні реалії. Наприклад, країни з високим рівнем соціального захисту можуть покладатися на прогресивні прямі податки для фінансування соціальних програм, водночас використовуючи непрямі податки для стимулювання певних видів економічної діяльності або зменшення негативних зовнішніх ефектів.

Загалом, аналізуючи переваги та недоліки прямих та непрямих податків, можна зробити висновок, що жоден з них не є ідеальним рішенням для забезпечення фінансової стабільності та економічного зростання. Важливою є здатність держави гнучко використовувати різні види податків залежно від поточних економічних умов та соціальних потреб. Такий підхід дозволяє забезпечити стабільні надходження до бюджету, підтримувати соціальну справедливість та стимулювати економічний розвиток, враховуючи специфіку національної економіки та глобальні тенденції.

Переваги і недоліки прямих і непрямих податків також залежать від рівня економічного розвитку країни. У країнах, що розвиваються, де значна частина економіки знаходиться в тіньовому секторі, непрямі податки можуть бути ефективнішими, оскільки вони забезпечують стабільні надходжен-

ня навіть за умов низької податкової дисципліни. Водночас у розвинутих країнах з розвиненими інститутами державного управління прямі податки можуть краще відповідати вимогам соціальної справедливості та перерозподілу доходів.

Еволюція податкових систем свідчить про постійні зусилля держав у пошуку оптимального балансу між різними видами податків. У кожний історичний період та економічну епоху держави змінювали свою податкову політику залежно від внутрішніх і зовнішніх викликів. Сучасні тенденції у розвитку податкових систем включають впровадження новітніх технологій, таких як цифровізація податкової системи, що дозволяє підвищити ефективність адміністрування податків, зменшити витрати та забезпечити більшу прозорість фінансових операцій.

Цифровізація податкової системи сприяє ефективнішому збору як прямих, так і непрямих податків. Використання сучасних інформаційних технологій дозволяє знижувати витрати на адміністрування податків, покращувати контроль за виконанням податкових зобов'язань та зменшувати можливості для ухилення від сплати податків. Це забезпечує стабільніші надходження до бюджету та сприяє підвищенню довіри платників податків до податкової системи.

У підсумку, аналіз прямих і непрямих податків свідчить про їхню важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності держави та стимулюванні економічного розвитку. Прямі податки забезпечують прогресивність оподаткування та точність у визначенні податкових зобов'язань, але можуть бути складними в адмініструванні та стимулювати ухилення від податків. Непрямі податки забезпечують стабільні надходження і стимулюючий ефект на споживання, але можуть бути регресивними та впливати на купівельну спроможність населення. Оптимальний баланс між прямими та непрямими податками залежить від національних умов, економічного розвитку та соціальних пріоритетів.